



בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

דנג"ץ 15839-03-25

דנג"ץ 16302-03-25

לפני : כבוד הנשיא יצחק עמית

המבקשת

בדנג"ץ 15839-03-25 : פלונית

המבקש

בדנג"ץ 16302-03-25 : בית הדין הרבני הגדול

נגד

המשיבים

בדנג"ץ 15839-03-25 :

1. פלוני
2. בית הדין הרבני הגדול
3. בית הדין הרבני האזורי – תל אביב
4. היועצת המשפטית לממשלה

המשיבים

בדנג"ץ 16302-03-25 :

1. פלוני
2. פלוני
3. פלוני
4. פלוני
5. פלונית
6. פלונית
7. פלונית
8. פלונית

בקשות לקיום דיון נוסף בפסק דינו של בית המשפט העליון
מיום 19.2.2025 בבג"ץ 5988/21, בבג"ץ 7880/21, בבג"ץ
8228/21 ובבג"ץ 5652/22 (כב' השופטים נ' סולברג, י' וילנר ור'
רונן)

בשם המבקשת

**בדנג"ץ 15839-03-25 : עו"ד דני שרמן ; עו"ד גיתית קופלוביץ' ;
עו"ד נתנאל מויאל**

בשם המבקש

בדנג"ץ 16302-03-25 : עו"ד שמעון יעקבי

החלטה

לפניי שתי בקשות לקיום דיון נוסף בפסק דינו של בית משפט זה מיום 19.2.2025 בבג"ץ 5988/21, בבג"ץ 7880/21, בבג"ץ 8228/21 ובבג"ץ 5652/22 (כב' השופטים נ' סולברג, י' וילנר ור' רונן) – אשר הכריע בארבע עתירות שעסקו בסמכותם העניינית של בתי הדין הרבניים לדון במזונות ילדים עקב כריכתם בתביעות גירושין.

רקע הדברים

1. פסק הדין מושא הבקשות שלפניי נשען על מספר פרשות קודמות בעניין כריכת מזונות ילדים, ומשכך נפתח ב"תקציר הפרקים הקודמים".

סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן: חוק שיפוט בתי דין או החוק), שכותרתו "שיפוט אגב גירושין", קובע כי כאשר מוגשת לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג". בשנת 1969 נדרש בית משפט זה להיקף תחולתו של סעיף 3 לחוק בעניין שרגאי (בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי, פ"ד כג(2) 171 (1969)), שעסק, בין היתר, בהחלטתו של בית משפט מחוזי שלא לפסוק מזונות זמניים לילדיהם של בני זוג לשעבר. המשיב שם עורר את שאלת סמכותו של בית המשפט לדון במזונות הילדים שעה שתביעת הגירושין בין ההורים הייתה תלויה ועומדת בבית דין רבני. בית משפט זה (השופט י' זוסמן, בהסכמת השופטים מ' לנדוי וח' כהן) קבע כי מזונות הילדים אינם נתונים לסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני – ומשכך בית המשפט המחוזי היה מוסמך לדון בנושא. וכך הסביר השופט זוסמן:

"כידוע, ניתן לתבוע מזונות לילדים בשתי דרכים. ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד, ואם היתה אשה תובעת גט, יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין, ועקב כך תהא בסמכותו הייחודית של בית-הדין הרבני, מכוח סעיף 3 [...]. אך הילד יכול בעצמו לתבוע מזונותיו מן ההורה החייב בכך. זוהי תביעת מזונות ממש, ולא רק תביעה להשבת יציאות. התביעה שונה מתביעת ההורה לא רק מבחינת מהותה, אלא גם מבחינת בעלי-הדין העומדים בפני בית-המשפט או בית-הדין ומתדיינים, שבו בזמן שבמקרה הראשון מתדיינים ההורים בינם לבין עצמם, מתדיין במקרה השני הילד עם ההורה הנתבע. [...]"

תביעת מזונות של הילד, בין אם הוא מיוצג על-ידי האם ובין על-ידי אפוטרופוס אחר, לעולם לא תהא בגדר סמכותו הייחודית של בית-הדין הרבני, ומפאת השוני האמור אף אינה יכולה להיות 'כרוכה' בתביעת גירושין כאמור בסעיף 3 הנ"ל" (שם, בעמ' 175-176; ההדגשות בקו תחתון הוספו – י"ע).

השופט זוסמן הוסיף ועמד על מסלול חלופי לדיון במזונות ילדים בבית דין רבני: לפי סעיף 9 לחוק, ניתן לברר תביעת מזונות של הילד בבית הדין בהסכמת הצדדים (כשהסכמת הקטין יכול שתיתן על ידי אפוטרופוס), ובמקרה כזה יקום מעשה בית דין שימנע מהילד מלעורר בשנית את סוגיית מזונותיו. עם זאת, כך הוסבר, במקרים מסוימים מתעוררת השאלה "אם אמנם היה הילד צד להליכים בבית-הדין הרבני [...] או שמא התדיינו שם ההורים בינם לבין עצמם. אפילו התדיינו הם על ענין הנוגע לילד [...]"; שאלה זו, כך הוסבר, "היא שאלה שבעובדה הטעונה בירור והוכחה ככל עובדה אחרת השנויה במחלוקת" (שם, בעמ' 176).

2. בחלוף יובל שנים הועמדה הלכת שרגאי לבחינה מחודשת בבע"מ 7628/17 פלוני נ' פלוני (22.9.2019) (תוקן ביום 25.9.2019) (להלן: בע"מ פלוני). השופט נ' הנדל, בדעת מיעוט, ביקש לקבוע כי ניתן לכרוך את סוגיית מזונות הילדים בתביעת גירושין שמתנהלת בבית דין רבני. אולם, השופט מ' מזוז (שאליו הצטרף השופט ג' קרא) קבע כי הלכת שרגאי – שלפיה, כך צוין, "לא ניתן לכרוך תביעה למזונות ילדים בתביעת גירושין לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין, אלא רק 'תביעה להשבת יציאות' – שרירה וקיימת, וכי אין מקום לסטות ממנה (פסקה 39 לפסק דינו של השופט מזוז). בסוף פסק דינו בבע"מ פלוני הוסיף השופט מזוז פרק שכותרתו "עוללות", ובו מספר הערות נוספות. בתוך כך הטעים השופט מזוז כי תביעת ההשבה שאותה ניתן לכרוך בתביעת גירושין, מתייחסת למעשה "להוצאות עד להכרעה המהותית בענין תביעת המזונות של הילדים לגופה. הכוונה היא להוצאות שההורה התובע כבר הוציא עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא עומד להוציא בזמן הקרוב, כגון הוצאות קונקרטיות שהוא כבר התחייב או חויב להוציאם נכון לאותה עת" (שם, בפסקה 32; ההדגשות במקור – י"ע).

בקשה לקיום דיון נוסף בבע"מ פלוני נדחתה על ידי הנשיאה א' חיות, אשר ציינה כי לא נקבעה הלכה חדשה באותה פרשה, שבמסגרתה "אימצה ואישרה, למעשה, דעת הרוב את הלכת שרגאי הנהוגה עימנו מזה כיוכל שנים" (דנ"א 6669/19 פלוני נ' פלונית, פסקה 5 (26.12.2019) (להלן: דנ"א פלוני)).

3. בשנים 2021-2022 הוגשו לבית משפט זה ארבע עתירות נגד החלטות של בתי דין רבניים, אשר חייבו את העותרים-האבות בתשלום מזונות ילדיהם. הדיון בארבע העתירות נערך במאוחד, והיועצת המשפטית לממשלה התייצבה להליכים מיוזמתה נוכח חשיבות הסוגיה. ביום 3.1.2023 ניתן בעתירות צו על תנאי שהורה למשיבים לנמק מדוע לא תבוטלנה ההחלטות מושא העתירות "לנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות ילדים (להבדיל מ'תביעה להשבת יציאות') שנכרכה בתביעת גירושין". ביום 19.2.2025 ניתן פסק הדין בעתירות, שבו הוחלט בדעת רוב להפוך את הצו על תנאי לצו מוחלט (השופטת י' וילנר בהסכמת השופטת ר' רונן, כנגד דעתו החולקת של השופט נ' סולברג). כפי שיפורט להלן, כל שלושת חברי ההרכב הסכימו כי הלכת שרגאי עומדת על מכונה, אך נחלקו ביחס לפרשנות חלקים ממנה.

4. השופטת וילנר קבעה בפסק דין תמציתי כי הלכת שרגאי "היא ברורה, ולפיה יש לפרש את סעיף 3 הנ"ל באופן שלבית הדין הרבני אין סמכות לדון בתביעת מזונות שמוגשת על ידי הילד באמצעות מי מהוריו; אלא אך בתביעת השבה המוגשת על ידי ההורה נגד מי שחייב במזונות הילד, בגין הוצאות שהוציא (או עומד להוציא) אותו הורה עבור מזונות כאמור" (פסקה 10 לפסק דינה; ההדגשות במקור – י"ע). השופטת וילנר הסבירה כי הגיונה של הלכת שרגאי טמון בכך שניתן לכוון בתביעת גירושין רק את אותם עניינים שכרוכים מטבעם בסיומו של קשר הנישואין, ומשכך "מזונות ילדים – שהם זכות עצמאית של הילד, שאינה תלויה במהות הקשר בין בני הזוג – אינם נכללים בגדרו של סעיף 3 לחוק" (שם, בפסקה 11). טעמים נוספים להלכת שרגאי, כך צוין, טמונים בשמירה על זכויותיו של הילד, במניעת שימוש במזונות הילדים כמנוף לחץ בין ההורים לבין עצמם, ובמניעת מירון סמכויות בין ההורים בהקשר זה. השופטת וילנר הוסיפה כי "הן בית הדין הרבני הגדול, הן היועץ המשפטי [לשיפוט הרבני – י"ע], מכירים בכך שהלכת שרגאי מחייבת את בתי הדין הרבניים" (שם, בפסקה 12); וכי כוחה של הלכה זו יפה כלפי הדיון במזונות זמניים וקבועים כאחד.

5. בענייננו, כך נקבע, ניתוח החלטותיהם של בתי הדין הרבניים בהליכים מושא העתירות מוביל למסקנה ש"ההחלטות הנדונות עוסקות במפורש בתביעות למזונות ילדים, ולא בתביעות הורים להשבת הוצאות" (שם; ההדגשה במקור – י"ע), ומשכך, על פי הלכת שרגאי החלטות אלו ניתנו בחוסר סמכות ודינן בטלות. השופטת וילנר הדגישה כי מסקנתה זו נסמכת על הלכת שרגאי בלבד, כך שאין צורך להידרש לטענה שבתי הדין

הרבניים אינם כפופים לפסק הדין בבע"מ פלוני. עוד הוסיפה השופטת וילנר, "במאמר מוסגר", כי בכל הנוגע להיקפה של תביעת ההשבה שאותה ניתן לכרוך – מקובלת עליה עמדת השופט מוז, שלפיה תביעה זו מוגבלת להוצאות עבר או להוצאות ידועות שהורה-התובע עומד להוציא בזמן הקרוב, ואשר אינן דורשות הכרעה בסוגיה המהותית של החיוב במזונות. יחד עם זאת ציינה השופטת וילנר כי נוכח המסקנה שבתי הדין בענייננו דנו בתביעות למזונות ילדים, ולא בתביעות השבה, "דברים אלו הם בבחינת למעלה מן הצורך" (פסקה 16 לפסק דינה).

6. השופט (כתוארו אז) סולברג, לעומת זאת, סבר כי דין העתירות להידחות בכפוף להבהרה מסוימת בדבר זכות התביעה העצמאית של הילד. השופט סולברג הדגיש כי הלכת שרגאי כוללת שני רכיבים נפרדים: הרכיב הראשון, ש"מוסכם בעיקרו" על כל הצדדים לעתירות, עניינו באפשרות של הילד להגיש תובענה עצמאית למזונותיו; לפי רכיב זה בהלכה, כשבית דין רבני דן במזונות ילדים מכוח כריכה, ההליך "לעולם לא יכול דיון בתובענת הילד, אלא יתמקד במישור היחסים שבין בני הזוג" – ולא יגרע מיכולתו של הילד לתבוע את מזונותיו בעצמו (פסקה 7 לחוות דעתו של השופט סולברג). הרכיב השני בהלכת שרגאי, כך צוין, עוסק בהיקפה של תביעת ההשבה שניתנת לכריכה בתביעת גירושין. לשיטת השופט סולברג, מהלכת שרגאי עולה כי "כל שניתן לתבוע במסגרת תביעת מזונות עצמאית ניתן לתבוע גם במסגרת 'תביעת השבה', אלא שהתביעה שונה במהותה בכך שהיא מוגבלת אך ליחסים בין ההורים, ואינה יוצרת 'מעשה בית דין' כלפי הילדים" (שם, בפסקה 16).

7. השופט סולברג הטעים כי הלכת שרגאי ביקשה לשפר את כוח המיקוח של נשים בתביעות גירושין, ו"למנוע התפשרות של האישה על מזונות הילדים בתמורה למתן גט" (פסקאות 2 ו-13 לחוות דעתו). על רקע זה, כך צוין, אין סיבה לצמצם את גבולותיה של תביעת ההשבה – שכן גם אם היא תכלול סעדים שניתן היה לתבוע בתביעת מזונות, הדבר לא יחליש את כוח המיקוח של האישה, ולא יתעורר חשש לכך שתוותר על מזונות הילדים בתמורה לגט. זאת, כך הוסבר, הודות לרכיב בהלכת שרגאי שמאפשר לאם להגיש תביעת מזונות עצמאית בשם הילד, ללא קשר לתוצאת ההליך בבית הדין. בנסיבות אלו, "עצם קיומו של 'שוט' בדמות היכולת להגיש תובענה עצמאית" מוביל את בתי הדין הרבניים לפסוק מזונות ילדים בסכומים דומים לאלו שהצדדים מעריכים שבית משפט אזרחי היה פוסק; ומכיוון ש"בית הדין הרבני 'יטיישר' לסכום דומה לזה שצפוי לפסוק בית המשפט", מתייטר מלכתחילה הצורך בהגשת תביעה עצמאית כאמור (שם, בפסקאות 18 ו-21). אם כן, לגישת השופט סולברג "גבולותיה של 'תביעת ההשבה' לא נתחמו

בהלכת שרגאי; ולא במקרה", שכן ניתן היה להשיג את תכלית ההלכה אף מבלי לצמצם את סמכויותיהם של בתי הדין הרבניים (שם, בפסקה 19).

חרף זאת, כך הוסבר, בעשורים האחרונים היטשטש קו הגבול בין תביעות השבה ותביעות מזונות ילדים, והתהווה "מבחן מהותי" שלפיו לשם יצירת מעשה בית דין בעניין המזונות, די בכך שהתקיים דיון לגופו של עניין בסוגיית מזונות הילדים וטובתם. השופט סולברג הסתייג מן השימוש ב"מבחן מהותי" זה, והטעים כי "בכל מקום שבו תימצא 'כריכה' לפי סעיף 3 לחוק השיפוט, תינתן זכות תביעה עצמאית לקטין, מבלי צורך בעמידה במבחנים כלשהם" (שם, בפסקה 53).

8. לצד זאת ציין השופט סולברג כי המצב העובדתי ששרר בעת מתן הלכת שרגאי השתנה בשנים האחרונות, בפרט עקב פסיקה שהובילה להפחתת סכומי מזונות הילדים שאותם גברים נדרשים לשלם בערכאות האזרחיות. עתה, כך הוסבר, נשים רבות מעדיפות לפנות לבתי הדין הרבניים ולכרוך את נושא מזונות הילדים בתביעת הגירושין, ומצב זה מעמיד את הגברים בבעיה: "הגבר הטיפוסי" חושש שבית הדין יפסוק מזונות גבוהים יותר משתפסוק הערכאה האזרחית; וה"איום" בתביעת מזונות עצמאית של הילד אינו מפיג חשש זה, מכיוון שגם אם הגבר-האב יבקש להגיש בשם הילד תביעה להפחתת מזונות – הרי שתביעה כזו תידחה על הסף, שכן תביעה להפחתת מזונות שמוגשת כביכול בשם טובת הקטין "אינה מתקבלת על הדעת" (פסקה 30 לחוות דעתו של השופט סולברג). מציאות זו, כך צוין, היא שהובילה את העותרים-האבות בענייננו "לנסות את מזלם" ו"להימלט" מבית הדין הרבני, תוך ניסיון ציני להיתלות בהלכת שרגאי (שם, בפסקאות 31-32).

9. השופט סולברג הוסיף כי פרשנותו של השופט מזוז להיקפה של תביעת ההשבה, במסגרת פרק ה"עוללות" שבבע"מ פלוני, אינה משקפת את הגישה הנוהגת בפסיקה ואינה בגדר הלכה מחייבת. כמו כן סבר השופט סולברג, בניגוד לעמדת השופטת וילנר, כי שלוש מתוך ארבע העתירות מושא פסק הדין עסקו בתביעות השבה (כך שהחלטותיהם של בתי הדין הרבניים ניתנו בסמכות); וכי באשר לעתירה הרביעית התקיימו נסיבות חריגות שאין להקיש מהן לעתיד לבוא. לצד האמור ציין השופט סולברג כי העתירות מעוררות שאלות נכבדות בנוגע לסמכויותיהם של בתי הדין הרבניים מזה, ושל מערכת המשפט האזרחית מזה; וכי מענה אפשרי וראוי למצבים מעין אלה טמון במוסד "בית הדין המיוחד" שמעוגן בסימן 55 לדבר המלך במועצה על ארץ-ישראל, 1922 עד 1947 ("...") כל אימת שמתעוררת שאלה באם משפט מסוים הוא משפט של מעמד אישי בגדר

שיפוטו הייחודי של בית דין דתי, או לא, יובא הענין לפני בית דין מיוחד שאופן הרכבו ייקבע עפ"י פקודה"; ראו גם: סעיף 9 לפקודת בתי המשפט (תקון), (1940).

10. בהמשך לאמור, השופטת וילנר הוסיפה מספר הערות במענה לחוות דעתו של השופט סולברג. השופטת וילנר ציינה כי אין בידה לקבל את פרשנותו של השופט סולברג להיקפה של הלכת שרגאי ולתכליתה. לשיטתה, "אין חולק כי הכרעת בית הדין הרבני בתביעת ההשבה לא מונעת מילדי בני הזוג לתבוע את מזונותיהם בהליך עצמאי", אך מסקנה זו נגזרת לא רק מהעובדה שהילד אינו צד להליך בבית הדין הרבני, אלא גם מההבדל העקרוני שבין תביעת מזונות לתביעת השבה (פסקה 19 לפסק דינה). כך, בעוד שבתביעת מזונות יש להידרש ליכולותיהם הכלכליות של ההורים, לצרכי הילדים וכיוצא באלה שיקולים, "תביעת השבה – כשמה כן היא – תביעה להשבת הוצאות על ידי מי שחויב בהן זה מכבר במסגרת תביעת המזונות, לידי מי שהוציאן בפועל, או שעתיד להוציאן"; ועל כן, "ככלל, תנאי לתביעת השבה הוא קיומו של פסק דין לחיוב במזונות שניתן בבית המשפט לענייני משפחה (או שניתן בבית הדין הרבני בהסכמת הצדדים בהתאם לסעיף 9 לחוק)" (שם, בפסקאות 20-21; ההדגשה במקור – י"ע). לבסוף הסתייגה השופטת וילנר מן ההנחה שבתי המשפט לענייני משפחה מסרבים להיעתר לתביעות להפחתת מזונות ילדים; תביעות מעין אלו, כך צוין, מוגשות ונדונות כדבר שבשגרה, ואין הכרח שהפחתת מזונות האב תפגע אוטומטית בטובת הילד.

11. השופטת רונן הצטרפה לעמדתה של השופטת וילנר, והוסיפה כי אף לגישתה אין לפרש את הלכת שרגאי ככזו שנועדה "להיטיב" עם נשים בהליך הגירושין (פסקה 4 לחוות דעתה). השופטת רונן ציינה כי גישתם של בתי המשפט לענייני משפחה באשר לקביעת מזונות ילדים עברה אמנם תמורות לאורך השנים, אך "חזקה שפסיקתם של בתי המשפט לענייני משפחה משקפת את הפרשנות הראויה של הדין הנוהג", ולא העדפה מובנית לזכויותיהם של גברים או נשים (פסקאות 6-7 לחוות דעתה). משכך, לעמדת השופטת רונן, השאלה איזו ערכאה פוסקת באופן ש"מיטיב" יותר עם נשים, אינה רלוונטית להכרעה בשאלת הסמכות.

הבקשות לדיון נוסף

12. הבקשה בדנג"ץ 16302-03-25 הוגשה על ידי בית הדין הרבני הגדול בייצוגו של היועץ המשפטי לשיפוט הרבני (להלן גם: היועץ). היועץ סבור כי בפסק הדין נקבעה הלכה חדשה וקשה אשר מבטלת את סמכותו של בית הדין הרבני לדון במזונות ילדים

שנכרכו בתביעת גירושין, בניגוד לפרקטיקה העקבית לאורך השנים וללשונו של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין. הלכה זו, כך נטען, יוצרת "כאוס" בדיני המשפחה ומערערת את האיזון שבין דת ומדינה.

לטענת היועץ, הלכת שרגאי התמקדה אך בשאלת מעמדו העצמאי של הילד וביכולתו להגיש תביעת מזונות לבית משפט אזרחי, בעוד ששאלת היקפה של תביעת המזונות מזה, ושל תביעת ההשבה מזה, לא עמדה בפני בית המשפט בפרשת שרגאי וממילא לא נפסקה שם הלכה בנושא. היועץ מוסיף כי במשך למעלה מחמישה עשורים "היה ברור" כי כאשר מזונות הילדים נכרכים בהליך הגירושין, בית הדין מוסמך לדון במזונות "באופן מלא, ללא שום סייג, גם אם בדיעבד כונה ההליך שהתקיים בבית הדין 'תביעת השבה' או שם דומה" (פסקה 9 לבקשה). בהקשר זה מסתייג היועץ מעמדת השופט מזוז בבע"מ פלוני בדבר היקפה של תביעת ההשבה, ולטענתו עמדה זו ממילא אינה עולה כדי הלכה מחייבת ולא נקלטה בפסיקה. חרף זאת, כך היועץ, דעת הרוב בפסק הדין מושא הבקשות דנן אימצה את עמדת השופט מזוז, תוך ייחוס תכלית שגויה להלכת שרגאי והתעלמות מלשון החוק ומהאסמכתאות שאליהן הפנה השופט סולברג.

13. היועץ סבור כי דעת הרוב סותרת את הרציונל שבבסיס מנגנון הכריכה, והוא מפנה בהקשר זה לקביעה בבד"מ 1/60 וינטר נ' בארי, פ"ד טו 1457, 1466 (1961) (להלן: עניין וינטר) – שם צוין כי אפשרות הכריכה נועדה "כדי שבני-הזוג יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל עניניהם במשרד-הרבנות, ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות", וכי יש צורך בכך שבית הדין הרבני יהיה מוסמך להכריע "גם בדבר החזקתם של ילדי בני-הזוג וגם בדבר מזונותיהם, וכי הכרעה זו תחייב לא רק את בני-הזוג המתגרשים אלא גם את הילד גופו". למעשה, כך לטענת היועץ, ההלכה שנקבעה בפסק הדין אף "סותרת את הלכת שרגאי עצמה": היועץ פורט את פסקי הדין שאליהם הפנה השופט זוסמן בעניין שרגאי, ומסיק מהם כי הלכת שרגאי ביקשה לתמוך במסקנה מעניין וינטר ולא לסתור אותה. היועץ מוסיף כי הלכת וינטר ניתנה על ידי בית דין מיוחד, שהכרעותיו מחייבת את בית המשפט העליון, כך שעל מנת לסתור את הלכת וינטר נדרש היה לכונן בית דין מיוחד.

14. בנוסף חולק היועץ על קביעת השופטת וילנר שלפיה "ככלל, תנאי לתביעת השבה הוא קיומו של פסק דין לחיוב במזונות שניתן בבית המשפט לענייני משפחה (או שניתן בבית הדין הרבני בהסכמת הצדדים [...])" (פסקה 21 לפסק דינה). לצד זאת, היועץ מסתייג גם מעמדת השופט סולברג בעניין זכות התביעה העצמאית של הילד; לשיטת

היועץ, עמדה זו אינה עולה בקנה אחד עם פסיקה שבה נקבע כי כשבית הדין דן לגופו של עניין במזונות הילד, תביעה מאוחרת שיגיש הילד לא תיחשב כתביעה עצמאית אלא כתביעה להגדלת מזונות – תביעה שהסמכות לדון בה מסורה לבית הדין הרבני, ולא לבית המשפט לענייני משפחה, מכיוון שבית הדין הוא שפסק בגלגולה הקודם של הסוגיה. היועץ מבקש אפוא לאמץ את דעת המיעוט של השופט סולברג, למעט באשר לקביעה בדבר יכולתו של הקטין להגיש תביעת מזונות בבית משפט אזרחי לאחר שבית הדין הרבני הכריע בעניין מזונותיו.

15. לבסוף טוען היועץ כי פסק הדין מוביל לבטלות של אלפי הליכים מהשנים האחרונות שבמסגרתם פסקו בתי הדין בענייני מזונות ילדים, והוא מוסיף כי קיימים מאות הליכי מזונות ילדים שעודם תלויים ועומדים בפני בתי הדין. עוד מציין היועץ, למען שלמות התמונה, כי בתי הדין הרבניים פועלים לקידום הצעת חוק ממשלתית "שתבהיר את גדרי סמכויות בתי הדין הרבני לפי סעיף 3 [ל]חוק" (פסקה 35 לבקשה) – הצעה שבינתיים עברה בקריאה ראשונה (פסקה 3 לבקשת היועץ למתן החלטה מיום 30.3.2025). כמו כן מבקש היועץ ליתן צו ביניים שמעכב את תחולתו של פסק הדין עד להכרעה בבקשתו לדיון נוסף.

16. הבקשה לדיון נוסף בדנג"ץ 15839-03-25 הוגשה על ידי המשיבה 1 בבג"ץ 5988/21 (להלן: החבקשת), אשר סומכת ידיה על האופן שבו פירש השופט סולברג את הלכת שרגאי. לטענתה, מפסק הדין מושא הבקשות נובע שבית דין רבני יוכל לדון בתביעת השבה "בנסיבות שאינן יכולות להתקיים" – שכן לפי פסק הדין ניתן להגיש תביעת השבה רק לאחר שכבר ניתן פסק דין בעניין המזונות בבית משפט לענייני משפחה, ואולם בית הדין הרבני אינו האכסניה המתאימה לאכיפת פסקי דין בעניין מזונות (פסקאות 1 ו-23 לבקשה). עוד נטען כי לפי פסק הדין, בית הדין הרבני אף אינו מוסמך לדון בתביעה "שכותרתה המילולית אינה כוללת את המילה 'השבה'", וכי הבחנה זו עלולה לגרום לקיפוח נשים מוחלשות ובלתי-מיוצגות (פסקאות 1 ו-52 לבקשה). המבקשת סבורה כי פסק הדין סותר את לשונו של חוק שיפוט בתי דין; את הלכת שרגאי ופסקי דין נוספים; וכן הוראות בחקיקת משנה שמהן עולה, כך נטען, כי בית דין דתי מוסמך לדון בסוגיות הנוגעות למזונות ילדים. המבקשת טוענת שאי-הבהירות בנוגע לטיבה של הלכת שרגאי, בצירוף השלכות הרוחב שכרוכות בסוגיה, מצדיקות העמדת הלכה על מכונה במסגרת דיון נוסף. בשולי הדברים טוענת המבקשת שראוי לעכב את תחולתה של ההלכה עד להכרעה בבקשתה לדיון נוסף; וכן שאם בקשתה לדיון נוסף תידחה, ראוי להפנות את הסוגיה לדיון בפני בית דין מיוחד.

למען שלמות התמונה יצוין כי לאחר הגשת הבקשות לדיון נוסף, אחת המשיבים בעתירות מושא פסק הדין הגישה בקשה "להבהרת פסק הדין ו/או לתיקונו על דרך של מתן הוראות מעבר" (להלן: בקשת ההבהרה). בקשה זו עודנה תלויה ועומדת.

דיון והכרעה

17. לאחר עיון בפסק הדין ובטענות היועץ והמבקשת, הגעתי למסקנה כי דין הבקשות לקיום דיון נוסף להידחות.

בהתאם לסעיף 30(ב) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, נשיא בית המשפט העליון רשאי להורות על קיום דיון נוסף בעניין מסוים "אם ההלכה שנפסקה בבית המשפט העליון עומדת בסתירה להלכה קודמת של בית המשפט העליון, או שמפאת חשיבותה, קשיותה או חידושה" יש מקום לקיים בה דיון נוסף. בפסיקה הובהר כי רק במקרים נדירים וחריגים יתקיים דיון נוסף בפסק דין של בית המשפט העליון, שכן "בעקרון, יושבת ערכאה זו על המדוכה פעם אחת בכל מקרה נתון, ומכריעה בו פה אחד או ברוב דעות" (דנ"א 2485/95 אפרופים שיכון וייזום (1991) בע"מ נ' מדינת ישראל, פסקה 5 (4.7.1995); ראו גם: דנ"מ 5358/14 מ. מגן אינטרנשיונל יזמות והשקעות בע"מ נ' הוועדה המקומית לתכנון ובניה רמת גן, פסקה 28 (24.12.2014)). איני סבור כי ענייננו בא בגדרי המקרים החריגים הללו.

18. תחילה יש לציין כי הליך הדיון הנוסף שמור ככלל למקרים שבהם נפסקה הלכה חדשה – אך בענייננו, הגם שדעות השופטים נחלקו לעניין גדריה המדויקים של הלכת שרגאי, כל שלושת שופטי ההרכב הדגישו כי הלכה זו עומדת על מכוונה וביססו עליה את חוות דעתם. לפיכך, ואף שדומה כי לאורך השנים התהווה חוסר בהירות בפרקטיקה הפסיקתית שיישמה את הלכת שרגאי, ספק אם ניתן לומר שבפסק הדין מושא הבקשות נקבעה "הלכה" חדשה שלגביה ניתן לקיים דיון נוסף – לא כל שכן הלכה חדשה שנקבעה "במודע ובכוונת מכוון" (ראו והשוו: דנ"א 8555/23 עיריית באר שבע נ' נווה גד בנין ופיתוח בע"מ, פסקאות 10-12 (21.4.2024); דנג"ץ 5269/22 קו לעובד נ' ממשלת ישראל, פסקה 6 (2.10.2022); דנ"א 694/22 דפאלוב נ' מדינת ישראל, פסקה 16 (30.3.2022)).

19. מכל מקום, שופטי ההרכב קבעו פה אחד, על סמך הלכת שרגאי, כי ההכרעה בתביעת ההשבה שבין ההורים אינה חוסמת את זכותו של הילד להגיש תביעת מזונות

עצמאית. לצד זאת, בעוד שהשופט סולברג סבר כי היקפה של תביעת ההשבה עשוי להיות דה-פקטו זהה לזה של תביעת מזונות ילדים, השופטת וילנר (בדעת רוב) קבעה ששתי התביעות נבדלות זו מזו ברמה המהותית. לשיטתה, "מזונות ילדים – שהם זכות עצמאית של הילד, שאינה תלויה במהות הקשר בין בני הזוג – אינם נכללים בגדרו של סעיף 3 לחוק [...] זאת, בשונה מתביעת השבה, שהצדדים לה הם ההורים (להבדיל מהיותם אפטרופוסים בתביעת מזונות הילדים) ושעניינה הוצאות שהוציאו בני הזוג עבור ילדיהם לאחר הגירושין" (פסקה 11 לפסק דינה; ההדגשות במקור – י"ע). השופטת רונן ציינה אף היא כי "מערכת בתי הדין אינה אמורה (בהעדר הסכמה בין בני הזוג) להכריע בסכסוכים בין בני זוג שאינם חלק אינטגרלי מסכסוך הגירושין שלגביו יש להם סמכות ייחודית" (פסקה 7 לחוות דעתה).

על יסוד האמור, נקבע כי ההחלטות הקונקרטיות שבמוקד ארבע העתירות עסקו בסוגיות של מזונות ילדים, ולא בסוגיות הנוגעות להשבה, ומשכך החלטות אלו ניתנו על ידי בתי הדין הרבניים שלא בסמכות. למסקנה זו הגיעה השופטת וילנר, בעיקרם של דברים, על סמך ניתוח האמור בנוסח ההחלטות עצמן (כך למשל, צוין שבאחת ההחלטות "קבע בית הדין הרבני באופן מפורש כי יש לו סמכות לדון ב'תביעת מזונות הילדים'", וכי בהחלטות אחרות "התייחסו בתי הדין הרבניים לסמכותם 'לדון במזונות ילדים'" (פסקה 12 לפסק דינה)).

20. הנה כי כן, דעת הרוב הדגישה וחידדה את טיבו של ההבדל המהותי בין תביעת השבה ובין תביעת מזונות ילדים – הבדל שעל קיומו עמד בית המשפט כבר בהלכת שרגאי, שם נקבע כי תביעת המזונות "שונה מתביעת ההורה לא רק מבחינת מהותה, אלא גם מבחינת בעלי-הדין העומדים בפני בית-המשפט או בית-הדין [...]" (שם, בעמ' 176; ההדגשה הוספה – י"ע). בהמשך לכך, קבעה דעת הרוב בענייננו כי שאלת סמכותו של בית הדין הרבני תיבחן "על יסוד הבחנה מהותית זו בין תביעת השבה לתביעה למזונות", כאשר האופן שבו הוגדרה התביעה בכתב הטענות או בפסק הדין של בית הדין הרבני עשוי לסייע בהבהרת מהות התביעה (פסקה 22 לפסק דינה של השופטת וילנר; ההדגשה במקור – י"ע).

21. בעבר נפסק כי לא כל פיתוח הלכתי מצדיק דיון נוסף, וזאת מתוך ההבנה שדרכו של המשפט הישראלי היא להתפתח אגב חידושים ופיתוחים פסיקטיים שנבנים זה על זה (ראו למשל: דנ"א 5771/02 עשור נ' "קרנית" קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים, פסקה 9 (25.11.2002); דנ"א 8908/23 הרשות לרישום והסדר זכויות במקרקעין נ' קונפינו, פסקה

9 (13.3.2024); דנ"א 4517/23 סלקום ישראל בע"מ נ' טמיר, פסקה 21 (17.8.2023). דברים אלו נכונים הן באשר לפיתוחה של הלכה קיימת, הן באשר לפסיקת הלכה חדשה: "לא די בכך שהלכה שנפסקה סותרת הלכה קודמת ואף לא די בכך שיש בה חשיבות או קושי מיוחד, אלא יש לבדוק גם האם 'יש מקום לדיון נוסף' – קרי – האם יש הצדקה עניינית להביא את העניין לדיון נוסף" (דנ"פ 8439/10 מדינת ישראל נ' כהן, פסקה 10 (22.2.2011); ראו גם דנג"ץ 10673/07 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' ראש ממשלת ישראל, פסקה 14 (9.3.2008)).

כאמור, נקודת המוצא לדיון בעתירות מושא פסק הדין – נקודת מוצא שעליה הסכימו הצדדים וכן כל שלושת חברי ההרכב – הייתה כי הלכת שרגאי הוותיקה עומדת בעינה. בנסיבות אלו, איני סבור כי התוכן שיצקה דעת הרוב בהלכת שרגאי מצדיק כשלעצמו קיום דיון נוסף בהרכב מורחב. לא נעלמו מעיניי הטענות שלפיהן פסק הדין מאמץ במשתמע את עמדת השופט מזוז בבע"מ פלוני, ואולם טענות אלו עומדות בסתירה להבהרתה המפורשת של השופטת וילנר כי מסקנתה נסמכת אך ורק על האמור בהלכת שרגאי – וכי עמדתה באשר להיקפה הראוי של תביעת ההשבה, בראי האמור בבע"מ פלוני, הובאה במאמר מוסגר ולמעלה מן הצורך (ראו פסקאות 15-16 לפסק דינה). בדומה, מסקנתה של השופטת וילנר בדבר טיב החלטות שנתקפו בארבע העתירות, מבוססת על בחינה קונקרטית של החלטות בתי הדין הרבניים לגופן – ובניגוד לטענת המבקשת, איני סבור שניתן לגזור מניתוח זה מסקנה גורפת בדבר הדרך שבה יש לנסח תביעות השבה מעתה והלאה.

22. ודוק: דיון נוסף אינו הליך ערעורי על פסקי הדין של בית המשפט העליון, ומשכך "בפנינו לא מונחת השאלה אם התוצאה אליה הגיע בית המשפט [...] נכונה היא" (דנ"א 6370/19 פלוני נ' המאגר הישראלי לביטוח רכב "פול", פסקה 11 (10.11.2020); ראו גם: דנג"ץ 5354/22 ראש המועצה המקומית כפר מנדא נ' שרת הפנים, פסקה 12 (29.11.2022); דנג"ץ 2469/15 גורביץ' נ' הכנסת, פסקה 12 (2.8.2015)). על כן, הטענה כי דעת הרוב שגויה לגופה, או כי היא מבוססת על ניתוח שגוי של הלכת שרגאי, היא טענה ערעורית שאינה מקימה כשלעצמה הצדקה לדיון נוסף (ראו למשל: דנ"פ 4090/21 פלונית נ' מדינת ישראל, פסקה 25 (13.1.2022); דנג"ץ 6432/19 שמשון נ' משרד החינוך, פסקה 21 (26.4.2020)). מכל מקום אדגיש כי פסק דינה של השופטת וילנר נסמך על בחינה סדורה של הלכת שרגאי ושל תכליותיה; ובניגוד לאופן שבו הוצגו הדברים בבקשות שלפניי, איני סבור כי הפרשנות שנקבעה להלכת שרגאי נעדרת תימוכין בפסיקה מאוחרת (ראו למשל: בג"ץ 8497/00 פייג-פלמן נ' פלמן, פ"ד נז(2) 118, 139 (2003);

בג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 30 (29.6.2014); בג"ץ 5796/19 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בתל אביב, פסקה 10 (11.9.2019).

23. אף אין בידי לקבל את ניסיונם של היועץ והמבקשת להקיש לענייננו מדנג"ץ 8537/18 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (24.6.2021). באותו מקרה, שעסק בדיון נוסף ביחס ל"הלכת השיתוף הספציפי" בין בני זוג, ציינה הנשיאה א' חיות כי ההחלטה לקיים דיון נוסף נבעה, בין היתר, מהצורך להעמיד הלכה על מכונה לאחר שהדיינים והשופטים בשלוש ערכאות (בית הדין הרבני האזורי, בית הדין הרבני הגדול ובית המשפט העליון) הביעו עמדות שונות בסוגיות הרלוונטיות, ונוצר חשש שחלק מדעות היחיד ישתרשו בפסיקה עוקבת. להבדיל, פסק הדין מושא הבקשות דנן הוא שהבהיר את המצב המשפטי, לאחר עשורים שבמהלכם, כך נקבע, יושמה הלכת שרגאי באופן שגוי ולמצער בלתי-אחיד (ראו והשוו: דנ"א 3800/12 פלוני נ' פלונית, פסקה 9 (20.6.2012) (להלן: דנ"א 3800/12)).

24. טענת היועץ בדבר היחס בין הלכת שרגאי לעניין וינטר (שניתן בבית דין מיוחד עובר לפסק הדין בעניין שרגאי) אף היא אינה מצדיקה קיום דיון נוסף. תחילה אציין כי טענה זו – שלפיה בעניין וינטר נקבעה הלכה שלא ניתן היה לסטות ממנה בפסק דין "רגיל" – נדמית כהשגה ערעורית על הלכת שרגאי עצמה. משאין חולק על תחולתה של הלכת שרגאי, ברי כי טענה זו אינה יכולה להצדיק קיום דיון נוסף. אף בהתעלם מכך, מדובר בסוגיה שחורגת מגדרי פסק הדין מושא הבקשות שלפניי: עניין וינטר לא נדון בפסק הדין ואף לא הוזכר בו, והשופט סולברג ציין בפסק דינו כי "מלבד היועצת המשפטית לממשלה, שהזכירה אגב-אורחא אפשרות שכזו, הצדדים לא טענו לפנינו לגבי האפשרות להורות על הקמת בית דין מיוחד. אין מקום אפוא להיכנס בעובי הקורה בעניין זה [...]". (פסקה 69 לחוות דעתו). כפי שנפסק, מנגנון הדיון הנוסף לא נועד לליבון סוגיות שכלל לא נדונו בפסק הדין, ושלגביהן מטבע הדברים לא נפסקה הלכה כלשהי (ראו למשל: דנג"ץ 3998/22 בן ארי נ' השר לביטחון פנים, פסקה 19 (30.8.2022)). מסיבה זו לא מצאתי מקום להידרש לטענות נוספות שהעלתה המבקשת ולא נדונו בפסק הדין, ובהן בקשתה להעברת הסוגיה לבית דין מיוחד.

25. ברוח דומה, טענת היועץ בדבר השפעת פסק הדין על הליכים רבים שנדונו ועודם נדונים בבתי הדין הרבניים, אף היא אינה מצדיקה קיום דיון נוסף. כפי שנפסק לא אחת, פסק דין שטומן בחובו השלכות רוחב – גם כאלו שיוצרות קושי מסוים – לא יקים הצדקה אוטומטית לדיון נוסף, והדבר נכון בפרט ביחס לקביעות בדבר סמכות עניינית (דנ"א

3800/12, בפסקאות 7-9; דנ"א 1292/20 פלונית נ' פלוני, פסקאות 10-12 (19.7.2020)).
 לכך יש להוסיף כי פסק הדין לא נדרש לשאלת גורלם של הליכים אחרים שנדונים או
 שנדונו בעבר בבתי הדין הרבניים, ומשכך אין מקום להידרש לסוגיה זו לראשונה
 במסגרת הבקשות שלפניי (דנ"א 3800/12, בפסקה 10). מכל מקום, דומה על פני הדברים
 כי ההכרעה בבקשת ההבהרה – שתלויה ועומדת כעת בפני ההרכב שנתן את פסק הדין –
 עשויה להשפיע בצורה כזו או אחרת על הסוגיה, ויודגש כי אני מביע כל עמדה לגופם
 של דברים בהקשר זה. עוד מצאתי ליתן משקל להבהרת היועץ המשפטי לשיפוט הרבני,
 שלפיה המצב המשפטי באשר לסמכותם העניינית של בתי הדין הרבניים ממילא עשוי
 להשתנות בעתיד הנראה לעין, בשים לב להצעת החוק התלויה ועומדת (ראו והשוו: דנ"א
 4813/04 מקדונלד נ' אלוניאל בע"מ, פסקה 18 (29.11.2004); דנ"א 217/17 פלונית נ'
 פלונית, פסקה 10 (2.4.2017)).

26. לבסוף אציין כי לא נעלמה מעיניי הבהרת היועץ בדבר הנסיבות שעמדו ברקע
 מועד הגשת בקשתו לדיון נוסף; ואולם בנסיבות העניין, בשים לב למסקנה שאליה הגעתי
 ונוכח העובדה שטענות הצדדים זכו לדיון מעמיק בפסק הדין מושא הבקשות שלפניי,
 לא ראיתי מקום להורות על הגשת השלמות טיעון (השוו: דנ"א פלוני, בפסקה 5).

27. סוף דבר, ששתי הבקשות לקיום דיון נוסף נדחות, ומשכך נדחות בקשותיהם של
 היועץ והמבקשת לעיכוב ביצוע פסק הדין. בנסיבות העניין ומשלא נתבקשו תשובות
 לבקשות, אין צו להוצאות.

ניתנה היום, כ"ד ניסן תשפ"ה (22 אפריל 2025).



יצחק עמית
 נשיא